

اندیشه سیاسی - ۲۳

سیدعلی محمودی

فرد سیاسی
جستارهایی در آزادی،
اخلاق و دموکراسی

نگارخانه
نشر نگاه معاصر

www.ketab.ir

خرد سیاسی
جستارهایی در آزادی،
اخلاق و دموکراسی

دکتر سیدعلی محمودی
عضو هیأت علمی دانشکده روابط بین الملل

ناشر: نشر نگاه معاصر (وابسته به مؤسسه پژوهشی نگاه معاصر) / مدیر هنری: باسم الرسام
حروفچینی و صفحه‌آرایی: حروفچینی هما (امید سیندکاظمی) / لیتوگرافی: نوید
چاپ و صحافی: فرنو / چاپ اول: ۱۳۹۳ / شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه / قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۴۷-۸۵-۰

نشانی: مینی سیتی - شهرک مطالعاتی - فاز ۲، مخابرات - بلوک ۳۸ - واحد ۲ شرقی
تلفن: ۲۲۴۴۸۴۱۹ / پست الکترونیک: negahe.moaser94@gmail.com

سرشناسه	: محمودی، سیدعلی، ۱۳۳۱-
عنوان و نام پدیدآور	: خرد سیاسی: جستارهایی در آزادی، اخلاق و دموکراسی / سیدعلی محمودی.
مشخصات نشر	: تهران: نگاه معاصر، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۵ ص.
فروست	: اندیشه سیاسی؛ ۲۳.
شابک	: 978-600-5747-85-0
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.	
یادداشت	: کتابنامه.
عنوان دیگر	: جستارهایی در آزادی، اخلاق و دموکراسی.
موضوع	: علوم سیاسی - فلسفه.
موضوع	: علوم سیاسی.
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۳ خ ۴ م ۳ / ۷۱ JA
رده‌بندی دیویی	: ۳۲۰/۰۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۴۳۵۷۵۸

فهرست

۵ پیشگفتار

بخش نخست

افلاطون و ارسطو (۹)

۱۱ مواجهه آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی در فلسفه سیاسی افلاطون و ارسطو

۲۷ شهروندان خوب در دولت‌شهر ارسطو

بخش دوم

ماکیاوی (۳۵)

۳۷ ماکیاوی، خُنیانگر روح دوران تجدّد

۵۸ شناختن دام‌ها و رماندن گرگ‌ها

۸۵ اخلاق، شرط کامیابی شهریارِ ماکیاوی

بخش سوم

هابز و لاک (۹۱)

۹۳ آزادی در حکومت نهنگ غول‌آسا

۱۱۰ نقد و تحلیل نامهٔ جان لاک دربارهٔ تساهل و مدارا

۱۲۳ جان لاک، حق انقلاب و حکومت دموکراسی لیبرال

۱۳۱ پشتوانه‌های فلسفی جان لاک در موضوع استقلال نهاد دین از حکومت

۱۴۰ فیلسوف اقتدارگرا، فیلسوف آزادمنخواه

بخش چهارم

روشن‌گرایی، فایده‌گرایی و قانون‌مداری (۱۴۹)

۱۵۱ بنیان‌های فکری و آموزه‌های روشن‌گرایی

۱۷۳ امواج خشونت‌ستیزی بر سخره‌های فایده‌گرایی

بخش پنجم

مونتسکیو و توکویل (۱۸۵)

۱۸۷ مونتسکیو و فلسفه تفکیک قوا

۱۹۱ آلکسی دو توکویل، خودکامگی اکثریت و فروتنی ایرانیان

۲۰۱ اندیشه‌های آلکسی دو توکویل درباره دین و سیاست

www.ketab.ir

پیشگفتار

در این‌که آفتاب اندیشه‌ورزی در تاریخ زندگی انسان از یونان باستان دمیده است، اختلافی میان اهل دانش و فلسفه به چشم نمی‌خورد. پس از این دوره بنیادین، راه اندیشیدن و تفلسف تداوم می‌یابد و با گذر از سده‌های میانه، به دوران جدید در سده‌های پانزدهم و شانزدهم میلادی می‌رسد. نوزایی (رنسانس) در پایان سده پانزدهم ظهور می‌کند، اصلاح دینی (رفورماسیون) در نیمه نخست سده شانزدهم پدید می‌آید و در سده هفدهم، مغرب‌زمین شاهد برآمدن انقلاب شکوهمند در انگلستان است. پس از آن، در سده هجدهم، روشنگری به عنوان یک جریان فکری نیرومند و تأثیرگذار در آلمان، فرانسه، انگلستان و ایتالیا نمودار می‌شود. در همین دوره زمانی چهار صدساله، یعنی از سده شانزدهم تا نوزدهم، چهره‌های بزرگی در تاریخ اندیشه بشری ظهور می‌کنند که هر یک، با به میان آوردن اندیشه‌های نوین، تاریخ فرهنگ و تمدن انسانی را دگرگون می‌کنند. نیکولو ماکیاولی در نیمه دوم سده پانزدهم تا نیمه نخست سده شانزدهم، توماس هابز و جان لاک در سده هفدهم، فیلسوفان روشنگری همانند ایمانوئل کانت، ژان ژاک روسو، یوهان گوته فرید فون هردر، ولتر و دالامبر در سده هجدهم، مونتسکیو در همین دوره، و الکسی دو توکویل در سده نوزدهم، از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین اندیشه‌وران این دوره چهار صدساله هستند. اینان، گرچه خود مؤسس و یا ادامه‌دهنده مکتب‌های گوناگون فکری و فلسفی بوده‌اند، اما همگی از میراث گرانسنگ یونان باستان بهره برده‌اند و بویژه، بر سر سفره خردورزی و فلسفه افلاطون و ارسطو، لقمه دانایی و فرزانی بر گرفته و از جرعه معرفت و اندیشه آنان نوشیده‌اند.

هرچند در آثار فلسفی با مفهوم‌های خرد نظری، خرد عملی، و خرد سیاسی روبه‌رو

می‌شویم، اما این مفهوم‌ها، نمایانگر وجوه متفاوت خرد انسانی است، و گرنه خرد، خود، یکی بیش نیست. از دوران یونان باستان تا روزگار ما، فیلسوفان و اندیشه‌وران، وجه سیاسی خرد را و جهت همت خویش قرار داده‌اند، چرا که زندگی بشر، آنگاه که از شکل فردی به در می‌آید، صورت سیاسی به خود می‌گیرد. خرد سیاسی، عهده‌دار شناخت چیرگی و چگونگی زیست اجتماعی بشر، در قالب نظریه‌های گوناگون سیاسی است. خرددورزی سیاسی نیز کار اصحاب اندیشه است که فیلسوفان در میان آنان جایگاهی رفیع دارند.

نوشتارهای کتاب حاضر در پی فهم، تبیین، تحلیل و نقد فلسفه‌ها و اندیشه‌های سیاسی در دوره‌های یادشده است؛ دوره‌هایی که در سیر تطور و تکوین تاریخ اندیشه سیاسی جهان ما، نقش مؤثر و تعیین‌کننده‌ای داشته‌اند. در واقع، بنیان‌های فکری و فلسفی دوران جدید - که به تأسیس فرهنگ‌ها و تمدن‌های امروزی انجامیده - در همین دوره‌ها نهاده شده است.

مطالب این کتاب، حاصل پژوهش‌هایی است که طی دو دهه، از ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۰ خورشیدی به انجام رسیده است. این نوشته‌ها، به جز «بنیان‌های فکری و آموزه‌های روشنگری»، پیش از این، در نشریات اعتماد ملی، ایران، شهروند امروز، کیهان اندیشه، کیهان فرهنگی، صبح آزادی و مهرنامه انتشار یافته‌اند. اما کتاب حاضر برآیند بازنگری بازنویسی، تکمیل، تنقیح و ویرایش متن‌های مورد بحث است.

نوشته‌های این کتاب در چهار بخش فراهم آمده است. بخش نخست، چالش فکری ارسطو و افلاطون را در باب دو مفهوم (و رویکرد) آزماندگرای و واقع‌گرایی، تبیین می‌کند. مفهوم‌هایی که پس از حدود ۲۵۰۰ سال، هنوز مورد بحث‌ها و مناقشه‌های فراوان است. مطلب دوم در این بخش، درباره دو مفهوم «انسان خوب» و «شهروند خوب» بر پایه اندیشه‌های ارسطو، و پیامدهای برگزیدن هریک، در سیاستگذاری‌های کلان آموزشی و پرورشی است. بخش دوم با عنوان «ماکیاولی»، در سه نوشتار به تبیین، تحلیل و نقد اندیشه‌های سیاسی ماکیاولی و ارتباط آن با اخلاق، دین و عقلانیت، با رجوع به آثار اصلی او می‌پردازد. بخش‌هایی از این نوشته‌ها، پالایش اندیشه‌ها و رهنمودهای ماکیاولی از بدفهمی‌ها و بدآموزی‌هایی است که در ارتباط با متن آثار او به انجام رسیده و تذکر جفایی است که به ناز و پر او رفته است. بخش سوم، به فلسفه سیاسی هابز و لاک درباره آزادی، اقتدارگرایی، تساهل و مدارا، انقلاب، دموکراسی لیبرال، و موضوع استقلال نهاد دین از حکومت می‌پردازد. بخش چهارم - که واپسین بخش این کتاب است - از سویی بنیان‌های فکری و آموزه‌های روشنگری را مورد بحث قرار می‌دهد؛ از سوی دیگر، به نقد مکتب اخلاقی

فایده‌گرایی می‌پردازد که در سده نوزدهم، با اندیشه‌های جرمی بنتام، جیمز میل و جان استوارت میل در انگلستان، به اوج خود رسید، اما کماکان، مکتب مختار و اصلی زمامداران سیاسی در جهان امروز است. سپس فلسفه تفکیک قوا در اندیشه‌های مونتسکیو مورد بحث قرار می‌گیرد. دو مطلب پایانی این بخش، یکی در باب «خودکامگی اکثریت» در اندیشه‌های توکویل، و دیگری، دیدگاه‌های او درباره ارتباط میان دین و سیاست است.

مطالب این کتاب در چهار بخش یادشده، با نگاه به جامعه ایران و بویژه، بحران‌ها، کاستی‌ها، نیازها، ضرورت‌ها و خواسته‌های آن فراهم آمده است. گرانیگاه این متن‌ها، چیزی جز شناخت خرد سیاسی و چگونگی دستیابی به آن و گسترش و ژرفا بخشیدن به آن، در ایران امروز و فردا نیست.

در پایان این سرآغاز، فره‌ناده، اهل نظر و نقد را به ارزیابی این نوشته و تذکر کاستی‌ها و ابهام‌های آن دعوت می‌کنم. همچنین تشکر و قدردانی خود را از مدیر محترم نشر نگاه معاصر جناب آقای قنبری و همکاران محبت‌کوش ایشان در کار آماده‌سازی، چاپ و انتشار این کتاب ابراز می‌دارم. همسر گرامی‌ام نوشته‌های حاضر را با دقت و موشکافی مطالعه کردند و در هر مورد، نظرات خود را در میان نهادند. از ایشان نیز سپاسگذاری می‌کنم.

سیدعلی محمودی

آذرماه ۱۳۹۲